

Remissvar

YTTRANDE STIFTELSEN FILMFORM (nedan kallad Filmform)
2018-08-30

Kulturdepartement
103 33 Stockholm

Betänkande av Konstnärspolitiska utredningen SOU2018:23 “Konstnär – oavsett villkor?”

Sammanfattning Digitalisering

Filmform värnar satsningen på och digitaliseringsstrategin för “digital kompetens, digital trygghet, digital innovation, digital ledning och digital infrastruktur” (s. 111) såvida de är direkt kopplade till de aktuella enskilda utövarnas konstnärliga produktion, distribution liksom skyddet av konstnärers immateriella rättigheter för sina verk och uttryck. Stöd till agenter, “intermediärer” eller nya mellanhänder bör utgå från att just bevaka och stärka de enskilda och originala skaparnas rättigheter och ersättningar.

Anslaget på 100 milj till digitalisering bör ses över med en tydligare konsekvensanalys, och mot bakgrund av den tidigare egna analysen om att konstnärer tvingas till att vara eller bli s.k. *kombinatörer*, med otrygga och utsatta arbets- och livsvillkor. Eftersom just dessa villkor är det huvudsakliga föremålet för utredningen, bör konsekvenserna av digitaliseringen också beaktas mycket noggrant. Filmform saknar i utredningen tydliga mål eller konkreta åtgärder som kommer konstnärerna till godo.

Avsnitt 5.7 Digitalisering, 6.2 Digitaliseringens övergripande konsekvenser

Betänkandets tyngd på digitaliseringen som den enskilt största omvärldsförändringen för konstnärer och därmed även för konstnärspolitiken, bygger på en gedigen analys av den generella strukturomvandlingen. Rörelsen från automatisering, till artificiell intelligens, och vidare mot strömningen av ett allt större digitalt medieutbud omformar det digitala landskapet för skapande, produktion, distribution och konsumtion av kulturella uttryck, med både positiva och negativa konsekvenser.

Avsnittet 5.7 återger dessa fundamentala ändringar. Det hävdas att “Digitaliseringen ger konsten en central betydelse” (s.117) utan att ge några konkreta exempel för just enskilt konstnärligt arbete. Fokus ligger överlag på de s.k. kulturella och kreativa näringarna.

Att många konstnärer på ett mycket enkelt, tillgängligt och billigt sätt kan “digitalisera” och sprida, dvs dela sin konst medialt, eller kommunicera och samarbeta via digitala plattformar, garanterar ingen positiv utveckling av den enskilda praktiken, försörjningen, de faktiska konstnärliga uttrycken, eller det kulturella mervärdet i gemen, som riktigt påpekas i 6.2 (s.121).

Syftet med digitalisering som en förbättring av villkoren förblir oklart. Exempelen och statistik som anges som belägg för att “konst och kultur (...) inte befinner sig i periferin utan tvärtom är kärnan av den digitala utvecklingen” är ensidigt hämtade från strömmande film, musik och litteratur, distribuerad av multinationella företag som formar en digital ekonomi som kommer ytterst få verksamma upphovspersoner till godo.

Konstnärernas livs- och arbetsvillkor liksom deras (im)-materiella rättigheter bör stärkas och förbättras – men det framgår inte hur just digitaliseringen ska göra det generellt eller specifikt. Om analysen konstaterar att “den generella arbetsmarknaden allt mer tycks likna konstnärernas” (s. 134) ifråga om ekonomisk och social otrygghet, är det märkligt att dra slutsatsen att konstnärernas arbetsmarknad inte längre är särpräglad, utan det normala.

Fokus ligger genomgående på de s.k. kulturella och kreativa näringar som knappast sysslar med “digitalisering” av innehåll, utan oftare arbetar med digitalt födda produktions- och medieformer, breda rättighetsuppköp eller ett “digitalt skapande” som inte främst har konstnärligt professionella syften, men kan sägas ingå i en kreativ digital ekonomi på tillväxt, där konstnärerna kan komma i kläm (s.134). Det är viktigt att upprätthålla och anpassa det upphovsrättsliga skyddet för konstnärer i den digitala miljön.

Särskild kommentar kring begreppet digitalisering

Det återkommande bruket av begreppet *digitalisering* är ofta missvisande och har många dolda implikationer. Begreppet bör omprövas och ersättas med bara *digital*, följd av syftet det gäller.

Sammanfattning Arbetsmarknaden och inkomster

Det är av yttersta vikt med generösa stipendier, tillitsbaserade bidrag, skäliga avtalsenliga visningsersättningar och lagstadgade minimibelopp för arvoden. Genomgripande reformer inom yrkesgruppens socialförsäkringsregler i linje med den föreslagna EGI (som baseras på faktiska/historiska inkomsten bakåt), samt höjda föreskrivna ersättningsnivåer är ett minimikrav om det ska vara tal om en ny konstnärspolitik. Tyvärr kan vi inte se att sådana riktade åtgärder beskrivs i utredningen.

Avsnitt 6.4 Arbetsmarknaden för upphovsmän och utövare, 7.4 Inkomster, 7.5 konstnärernas sociala trygghet

I sammanställningen kring arbetsmarknaden (6.4) blir det tydligt hur den traditionella gränsdragningen mellan arbetstagare och företagare är svåra att tillämpa när det gäller konstnärer som yrkesgrupp, både vad gäller inkomster/intäkter och därmed för beräkningen av socialförsäkringsförmåner. Särskilt inom fri bildkonstnärlig verksamhet (dit även de flesta av Filmforms distribuerade upphovspersoner kan räknas), och både för pågående arbete och vid projekt, är det ofta ett olösligt dilemma att förena anställningsform och arbetstid med en reglerad inkomst. Dessa kan infalla långt senare, oregelbundet eller som del av annan arvodering, t ex vid försäljning av verk, utställnings- och visningsersättningar eller royalties. Siffrorna och statistiken för medianinkomsten (7.4.2 mm) talar sitt tydliga språk, där bildkonstnär delar bottennotering med komponist/musiker.

Det betyder att finansieringen av konstnärlig professionell verksamhet liksom konstnärers försörjning sällan är tydligt kopplad till faktisk arbetstid och när så sker hamnar exempelvis bildkonstnärernas medianinkomst på ca 50 % av övriga befolkningen (s.216). Istället bekostar ojämna, oproportionerligt låga inkomster ofta oavlönade insatser som löper parallellt med andra åtaganden.

När betänkandet gång på gång gör gällande att konstnärernas arbetsmarknad och situation ligger före övriga samhällets generella utveckling, haltar jämförelsen rent ekonomiskt. Det blundas för att konstnärlig verksamhet med hög kvalitet generellt är ett kontinuerligt arbete (med eller utan ersättning) som nästan inga andra yrkesgrupper kan, vill eller kommer att utsätta sig för.

Beroendet av andra inkomster utanför konstnärligt arbete försvagar och underminerar både kvaliteten och hälsan för den enskilde, och ger en akut skev bild av "kultur som samhällsnytta" (6.7). Konsten och kulturen ska inte begränsas till samhällsnytta, den fria konsten måste befrias från instrumentella krav. Däremot bör konstnärers kunskaper och konsten i sig ges plats och tas tillvara i så många olika sammanhang som möjligt.

Sammanfattning Digitaliseringens påverkan

Stiftelsen Filmform så som kulturorganisation verkar i skärningspunkten mellan rörlig bild och konst och med en verksamhet som främjar, bevarar och tillgängliggör rörlig bild enligt avtalsenliga licenser i sin hantering av immateriella rättigheter. Stiftelsen borde därmed ges en framstående plats i att analysera och rådgöra kring fältet som rör digitaliseringens utmaningar för enskilda upphovspersoner.

Avsnitt 9.4.2 Digitaliseringens påverkan på konstnärernas yrkesutövande

Betänkandet framhåller gång på gång mycket riktigt att "Digitaliseringen påverkar produktion, distribution och konsumtion och finns alltmer påtagligt med oss i vardagen genom smarta mobiltelefoner. Den leder vidare till strukturomvandling och maktförskjutningar mellan olika aktörer." (s. 373). Utredningen pendlar genomgående i en avvägning mellan möjligheter och utmaningar för den enskilde konstnären, dvs det digitala landskapets potentiella men komplicerade ekonomi med alltmer immateriella tillgångar. Betänkandet framhåller vikten av fler och nya *mellanhänder, möjliggörare och förmedlare*, av vilka Filmform är en viktig sådan när det gäller avtalsenlig licensiering av rörlig bild för upphovspersoners räkning inom konstfältet.

Intrycket är dock att betänkandet ser Internet och den digitala infrastrukturen, med dess olika nätverk och plattformar, som vilket befintligt kulturellt rum eller mötesplats helst och som en tekniskt neutral plats för envar att marknadsföra och hitta "sin" publik. Det bör beaktas hur den algoritmiserade marknaden liksom pengaflöden och det digitala bruset mer eller mindre ägs av ett fåtal multinationella företag – en utveckling som inte ens 100 miljoner kr till Tillväxtverket kan råda bot på.

Det talas om behovet av nya "affärsmodeller och värdekedjor" (s.374) med exempel som återigen helt och hållet hämtas från (ofta konsumentvänlig) musik och film, alltså de konstnärliga uttryck och medieprodukter för vilka det digitala fönstret är som gjort för. Filmform kan av egen erfarenhet och med fog hävda att ambitionen att skapa sitt eget visningsfönster för rörlig bild inom konstfältet, inte bara är en teknisk utmaning, utan kräver förmedlingsinsatser och kontaktytor med en marknad som i sig är högst komplicerad och vars betalningsvilja inte står i proportion till den allmänt antagna innovativa tillväxteffekt som tillskrivs konstfältet.

De "(...) problem som lyfts fram på s.376 är i högsta grad giltiga och det blir tydligt i denna uppräkningslista att det knappast är den enskilde upphovspersonen, eller mindre s.k. kreativa och kulturella näringar som kan ändra på dessa villkor. Tvärtom är det institutioner såsom museer, konsthallar och konserthus (både de privata och offentliga) där publikmöten till sist omvandlas till inkomster. Dessa är

från början ofta underfinansierade eller prioriterar storsäljare framför experiment eller smala uttryck, och därför inte kan eller vill betala mer än absoluta minimiarvoden, eller inget alls.

Satsningar på 100 miljoner för att komma åt den digitala marknaden via mellanhänder, agenter eller andra nya företagsformer, är svåra att överblicka och värdera till någon nytta för den enskilde konstnären. Det finns exempelvis inga konkreta formuleringar eller avgränsade riktlinjer för hur Tillväxtverket ska bevaka, tillvarata eller skydda upphovsrätter, inte heller hur marknader bör regleras så att dominansen från kommersiella aktörer på den internationella arenan kan brytas.

Med tanke på betänkandets egen formulering kring motiv och inriktning under 9.2.1 blir begreppet "konstnärspolitik" ytterst vagt och handlar snarare om infrastrukturella förskjutningar med liten eller ingen direkt effekt för konstnärerna. Bryt kulturpolitikens underfinansiering av sina egna institutioner och mötesplatser så att en skälig arvodering till konstnärer och upphovspersoner kan förverkligas!

Stiftelsen Filmforms remissvar på Konstnärspolitiska utredningen
SOU2018:23 "Konstnär – oavsett villkor?"